

Rusya-Katar İlişkilerinde Pragmatist Yaklaşım

Son birkaç yıl içinde Rusya Katar ilişkilerinde yeni bir eğilim izlenmektedir. Suriye'de vekâlet savaşı ile karşı karşıya gelen iki ülke ekonomi alanda önemli adımlarla ve giderek artan hızıyla iş birliklerini geliştiriyorlar. Bu iki ülke arasındaki tüm ilişkiler öyle ya da böyle bölge güvenliği ve ekonomi konularında iç içe geçmiş görünüyor. İki ülke arasındaki politikalarda kültürel-ideolojik farklılıklar dışında pragmatist çıkar hesapları zaman zaman ağır basıyor.

Moskova ile Doha diplomatik ilişkileri, ilk defa Eski Devlet Başkanı Mikail Gorbaçev döneminde 1988'de başladı. Katar ülke zenginliğinin ana sebebi ülkede üretilen ve ihraç edilen gaz oluşturmaktadır. Buna göre, Katar dünyada Rusya ve İran'dan sonra en zengin gaz yatakları ve potansiyeline sahip bulunmaktadır. Rusya'nın uluslararası gücünün kaynağını ise, önemli ölçüde petrol ve doğalgaz oluştursa da silah ihracatı da azımsanmayacak bir oran teşkil ediyor. Bu nedenle, Putin öncesi Moskova ve Doha arasındaki tüm ilişkiler petrol ve gaz fiyat pazarlıkları ile silah ticareti anlaşmaları çerçevesinde yürümüştür. Katar'ın sıkı bir Amerikan müttefiki olduğu düşünüldüğünde, tüm bu çabalara rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler hiçbir zaman ileri düzeylere getirilememiştir.

Aslında Rusya ile Katar ilişkilerinin en önemli problem alanlarından biri Çeçenistan meselesidir. Katar Emiri Hamad, Çeçenistan'ın Dudayev'den sonra ikinci başkan Zelimhan Yandarbiyev'i içinde bulunduğu siyasal sorunlar nedeni ile davet ederek ikametine ev sahipliği yapmaya başlamıştı. Ancak, Bu zorunlu ikamet Yandarbiyev için güvenlik getirmediği gibi, Rusya-Katar ilişkileri açısından da bir kriz alanına dönüştü. Çok geçmeden 13 Şubat 2004 tarihinde başkent Doha'da Yandarbiyev suikast ile öldürüldüğünde, Çeçenistan bir liderini kaybetmekle kalmadı, Rusya'nın Katar'ın egemenliğine saygı duymadığı ortaya çıkmış oldu. Olaydan bir kaç gün sonra Katar emniyet ve istihbarat görevlileri üç Rusya vatandaşını tutukladı. Bunlardan biri Rusya büyükelçiliğinin birinci kâtibi A. Fetishof diğer ikisi de güvenlik görevlileri çıktı. Ancak Putin in emir Hamad'ı telefonla arayıp görüşmesi ardından, büyükelçilik birinci kâtibi yakalanan Fetishof bırakıldıysa da, diğer iki kişinin yargılanmaları sürdü.

Katar kamuoyu hiddetle dolu idi. Çeçen halkının bağımsızlık mücadelesinin önemli ismi Yandarbiyev emir Hamad al Tani'nin özel misafiri statüsü ile ülkede ailesi yaşamakta idi ve Katar'ın tarihinde böyle gür ve yüksek makyasla cinayet işlenmemişti. Arabanın içinde 13 yaşında bir çocuğun olması ve öldürülenlerin Cuma namazından henüz çıkmış olmaları toplum ve medyanın reaksiyonunu daha da keskinleştirdi. Çoğu insan Katar yasalarına göre iki Rus istihbaratçısının idam cezasına çarptırılacağına şüphe etmiyordu.

Olayın ilk günlerinden itibaren Moskova yönetimi, Rus vatandaşlarının ülkelerine geri dönmelerini sağlayacaklarını beyan ediyordu ve Katar'a yoğun bir diplomasi trafiği başladı. Moskova'dan Doha'ya giden politikacıların ve diplomatların yanı sıra Rusya'nın büyük işadamlarından oluşan heyetler de vardı. Onlar çeşitli sahalarda cazip işbirliği tekliflerini götürdüler. Örneğin "SuAl" holding başkanı Viktor Vekselberg Katar'a 2,5 milyar avroluk alüminyum fabrikası kurmayı dahi vaat ediyordu.

Nihayetinde Moskova'nın diplomasisi Rusya'nın lehine sonuç verdi. 30 Haziran mahkemeye çıkarılan sanıklar beklenen idam cezası yerine 25 senelik hapis cezası aldılar. Birkaç ay sonra iki devlet arasında apar topar yapılan ve "yurtdışında hapiste olan vatandaşların talep üzerine ülkelerine iadesi" anlaşması gereği verilen cezanın geriye kalan kısmını ülkelerinde çekmeleri üzerine Rusya'ya teslim edildiler. Rus medyası vatanlarına dönenleri birer kahraman gibi karşıladı ve olayı Kremlin'in politikalarında zafer olarak nitelendirirdi. Katar'da istihbaratçı-terörcü diye tanınanları Moskova'ya Kremlin'in özel "Rossiya" uçağı getirmiş ve savunma bakanı Sergey İvanov karşılamıştı.

Bu suikast olayı Katar toplumu ve yetkilileri üzerinde etkisi daha çok sürecek bir iz bırakmış oldu. Nitekim, 2011 yılı Kasım ayı sonunda Ürdün'ün başkenti Amman'dan Katar'ın başkenti Doha'ya gelen Rusya büyükelçisi Vladimir Titorenko'nun diplomatik bagajı havalimanında Katar gümrük görevlileri tarafından kontrol edilmek istendi. Elçinin itirazı üzerine yaşanan arbedede Büyükelçi Titorenko ve iki refakatçısı yaralanarak hastanelik edilmişti. BAE'de tedavisi bittikten sonra Rusya büyükelçisini geri çağırmış ve Katar'la diplomatik ilişkilerin düzeyi kâtiplik seviyesine indirilmişti.

İki ülke ilişkilerinin gerildiği bir diğer hadise, 4 Şubat 2012 Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi'nde

Suriye'deki durumla ilgili oturumda yaşandı. Rusya ve Çin'in, veto uygulayarak kararnamenin kabulünü engellemeleri üzerine, Katar Dışişleri Bakanı Hamad bin Jasem, Rusya'nın BM temsilcisi V. Çurkin'e Rusya'nın veto hakkını kullanmasının tüm Arap ülkelerinin güvenini yitirmelerine neden olacağı tehdidinde bulunmuştu. Buna karşı kaba ve tehdit edici bir yanıt veren Rus temsilci; "Benimle böyle konuşmaya devam edersen yarın Katar diye bir şey kalmaz! Ben büyük Rusya'yı temsil ediyorum ve ancak önemli kişilerle konuşurum" ifadelerini kullanınca, büyük bir tepki gördü. Bunun üzerine Rusya dışişleri bakanlığı Çurkin'in böyle bir ifade kullanmadığını söylemek zorunda kaldı.

Öte yandan Rusya medyasındaki Katar algısını analiz ederken hep negatif ve belki en kötü Arap ülkesi imajını görmekteyiz. 90'lı yıllarda Çeçenistan bağımsızlığı uğrunda mücadele verenlere ve Rusya genelinde Müslümanların dini ihya çalışmalarına Katar'ın sağladığı destekler hep Kremlin'deki siyasileri ve Rusya kamuoyunu rahatsız etmiştir. Bu durum medyada "Katar radikal İslamcılar ve terörü destekleyen bir ülke" lanse edilmiştir. Suriye iç savaşı ve etraf olaylar bu imajı daha da pekiştirdi. 2011 Suriye'deki iç savaş Rusya medyası ve stratejistleri tarafından çoğu zaman Katar'ın kendi doğalgazını Avrupa'ya ulaştırmak için başlattığı bir oyun olarak algılandı. Bu hayali algıya göre, Esat Suriye topraklarından geçecek bir doğalgaz hattı projesine karşı çıkınca Katar hem Esat'a hem de Rusya'nın gaz çıkarlarına karşı bu işe girişmiş olmakla eleştirildi.

Katar merkezli uluslararası haber kanalı Al-Jazeera'nın Rusya'daki siyasi atmosfer, seçimler, sosyo-ekonomik durum ile ilgili seri röportajları iki ülke arasındaki ilişkilerde yaşanan çekişmeye farklı boyutlar kattı. Hatta Al-Jazeera'nın Balkanlarda Sırpça yayına başlaması münasebetiyle yapılan haberlerde, yakında Rusça yayınların da başlayacağı söylentileri Rus medyasında riskli bir gelişme olarak dolanmaya başladı. Esed rejiminin destekçisi Suriye müftüsü Ahmet Hassun, Rus haber ajansına 2013 yılında yaptığı açıklamalarda "Katar'a ait Al-Jazeera televizyonunun Batı'nın elinde bir koz olduğunu ve Rusça, Tatarca, Çeçence yayın yapması durumunda bu ülkelerde istikrarı yıkacağına ve bölücülük, düşmanlık yapacağına" dair Rus yetkilileri uyarıyordu. Katar'a Al-Jazeera vasıtasıyla Arap dünyasında Rusya imajını karalayan ve Rusya'yı içten yıkmak isteyen bir kanal imajı oluşturulması ikili ilişkilerde ciddi bir sorun olarak durmaktadır.

Ancak ikili ilişkilerde yaşanan soğukluğu biraz olsun hafifletmek üzere 2013 yılı yaz aylarında Katar'da iktidarın babadan oğula geçmesinin ardından 33 yaşındaki Tamim daha pragmatist bir politika işaretleri veriyordu. Tamim Katar Emiri olduktan sonra Moskova'ya resmi bir ziyaret yaparak iki ülke arasında ekonomik işbirliği girişimleri başlattı. Siyasi konulardaki anlaşmazlıklar bir yana, Katar'ın Rusya ile ekonomik anlamda yakınlaşma hamleleri Rusya'nın önde gelen bankalarından VTB'nin hisselerinin 500 milyon dolarlık önemli bir bölümünü almasıyla, yeni bir boyut kazandı.

Rusya'nın Suriye'de askeri müdahalesi ve sahadaki aktivitesi arttıkça, ilginç bir şekilde Katar'ın da Rusya'ya yönelik ekonomik yatırımlarında bir artış trendi gözlemlendi. Bu adımların önemli olanlarından biri 2016 yazında, Rusya'nın dördüncü büyük havalimanı olan San Petersburg'daki Pulkovo Havalimanının hisselerinin %25'inin Katar tarafından satın alınmasıyla gerçekleşti. 240 milyon avroluk bu yatırım, 2016 Aralık ayında Katar'ın 2,5 milyar avro harcayarak Rus enerji şirketlerinden "RosNeft" şirketinin hisse senetlerini almasıyla oldukça mütevazı kalmıştır. Eylül 2016 tarihinde Putin'in RosNeft şirketi hisselerinin satışa çıkarılacağı kararı ardından Çinli ve Hindistanlı yatırımcıların tekliflerini geçen Katar, Batılı ülkelerin yatırım uyguladığı bu şirkete büyük bir para yatırmış oldu. Şirketin %7,5 hissesini almakla kalmayan Katar, uluslararası kredi konusunda da garantiler vermiştir.

ABD ve AB ülkelerinin Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımları ve Dünya petrol piyasasındaki fiyat düşüşleri sebepleri ile zorlu bir dönem geçiren Rusya ekonomisi için Katar'ın yatırımları büyük bir nakit avantajı sağlamıştır. Rusya medyası ve kamuoyu bu anlaşmayı başkan Putin'in ekonomideki büyük zaferi olarak karşılamıştır. Rusya açısından 2017 bütçe açıklarını kapatmada büyük yarar sağlayacak olan bu anlaşma, Ruble'nin değer kazanmasına yardımcı olacaktır. Rusya ekonomisinin son birkaç yıldır yaşadığı zorlu dönemde fiyatları ucuzlayan Rus şirketlerini satın almanın tam zamanı olduğunu düşünen Katar, gelecek dönemde fiyatların artması halinde büyük bir kâr beklentisi ile hareket etse de, tüm bu anlaşmalarda pragmatist dış politikanın rolü olduğunu kabul etmek gerekiyor. İki ülke ilişkilerinin gelmiş olduğu aşama, bir tarafta vekâleten savaşanları Suriye'de büyük bir kapışma içindeki Rusya ve Katar, diğer tarafta ortak çıkarları beraberce paylaşabildiklerini gösteriyor.